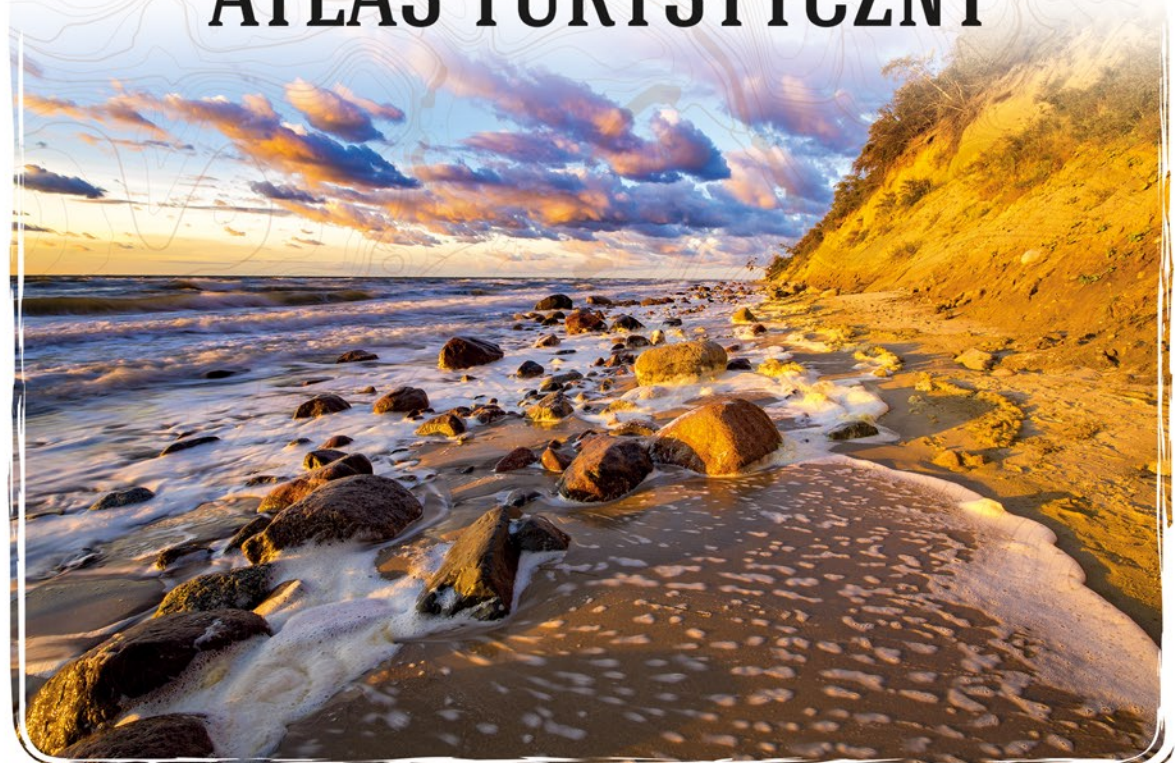

*Polskie wybrzeże
Bałtyku*

ATLAS TURYSTYCZNY

Polskie wybrzeże
Bałtyku

ATLAS TURYSTYCZNY

AUTOR: MAGDALENA STEFAŃCZYK

Autorka pragnie gorąco podziękować pani Irenie Ornat za wsparcie i cenne uwagi.

REDAKTOR PROWADZĄCA: AGNIESZKA MAREKWICA

KOREKTA: JOANNA KŁOS

PROJEKT MAKIETY: MARIUSZ DYDUCH

PROJEKT OKŁADKI: AMADEUSZ TARGOŃSKI

OPRACOWANIE GRAFICZNE OKŁADKI: JACEK BRONOWSKI

MAPY: © MAPA-TURYSTYCZNA.PL, © OPEN STREET MAP, JACEK BRONOWSKI

OPRACOWANIE GRAFICZNE BLOKU: ANNA WITWICKA

ZDJĘCIA NA OKŁADCE:

front (od góry) – © Patryk Kosmider | Dreamstime.com, © Mike Mareen | Shutterstock.com;

grzbiet (od góry) – © Marzena, Michał i Jacek Bronowscy | foto-baza.pl, © Janpietruska | Dreamstime.com;

tył (od góry) – © Tomas1111 | Dreamstime.com, © Patryk Kosmider | Shutterstock.com

Copyright for text, cover and layout © Wydawnictwo SBM Sp. z o.o., 2021
Warszawa 2021

Wydawnictwo SBM Sp. z o.o.
ul. Sułkowskiego 2/2
01-602 Warszawa

www.WYDAWNICTWO-SBM.pl

ISBN 978-83-8222-486-3

SPIS TREŚCI

Kalejdoskop 5

Witajcie na Wybrzeżu! (6) • Historia (8) • Geografia (16) • Przyroda (20) • Kultura (24) • Mapa (28)

Trasy 35

Szlak Latarni Morskich (36) • Zalew Wiślany, czyli depresja, cesarska manufaktura i Mikołaj Kopernik (38) • Szlak Nadmorski Bałtycki (40) • Szlak Zwiniętych Torów (42) • Trasą R10 przez Mierzeję Wiślaną (44) • Wokół Wyspy Sobieszewskiej (46) • Szlak Bocianich Gniazd (48)

Atlas od A do Z 51

Beka (52) • Białogóra (53) • Braniewo (54) • Chałupy (56) • Chłopy (57) • Cyganek (58) • Czołpino (59) • Darłowo (60) • Delta Świny (62) • Dębki (63) • Dobrzyca (64) • Drewnica (66) • Dziwnów (67) • Dźwirzyno (68) • Elbląg (69) • Frombork (71) • Gąski (73) • Gdańsk (74) • Gdynia (81) • Hel (85) • Iwęcino (87) • Jantar (88) • Jarosławiec (89) • Jastarnia (90) • Jastrzębia Góra (92) • Jezioro Dąbie (93) • Jezioro Gardno (94) • Jezioro Jamno (95) • Jezioro Łebsko (96) • Jezioro Sarbsko (97) • Jezioro Żarnowieckie (98) • Jurata (99) • Kadyny (100) • Kamień Pomorski (101) • Kąty Rybackie (102) • Kluki (103) • Kołobrzeg (104) • Koszalin (107) • Krokowa (109) • Krynica Morska (110) • Kuźnica (111) • Lębork (112) • Lubiatowo (114) • Lubin (115) • Łeba (116) • Łęcze (117) • Mechowskie Groty (118) • Mielno (119) • Mierzeja Wiślana (120) • Międzyzdroje (121) • Mikoszewo (123) • Mońdzanowo (124) • Mrzeżyno (125) • Nadole (126) • Niechorze (127) • Nowa Pasłęka (128) • Nowe Warpno (129) • Nowęcino (130) • Nowy Dwór Gdański (131) • Orzechowo Morskie (133) • Piaski/Nowa Karczma (134) • Piaśnica Wielka (135) • Police (136) • Półwysep Helski (137) • Pruszcz Gdański (138) • Przekop Wisły (140) • Puck (141) • Pustkowo (142) • Puszcza Darżłubska (143) • Rewa (144) • Rezerwaty (145) • Rowy (147) • Rozewie (148) • Rzucewo (149) • Sarbinowo (150) • Słowiński Park Narodowy (151) • Słupsk (153) • Smołdzino i Smołdziński Las (155) • Sopot (156) • Starkowo (158) • Stegna (159) • Stilo (Osetnik) (160) • Swarzewo (161) • Szczecin (162) • Sztutowo (166) • Świbno (167) • Świnoujście (168) • Tolkmicko (171) • Trzebiatów (172) • Trzebież (174) • Trzęsacz (175) • Unieście (176) • Ustka (177) • Ustronie Morskie (179) • Wapnica (180) • Wejherowo (181) • Władysławowo (182) • Wolin (183) • Woliński Park Narodowy (185) • Wyspa Karsibór (187) • Wyspa Sobieszewska (188) • Żarnowiec (189) • Żuławki (190) • Żuławy Wiślane (191).

Panorama Starego Miasta w Szczecinie

KALINGRADSKOP

W

itajcie na Wybrzeżu!

Polskie wybrzeże Bałtyku ciągnące się od gwarneho Świnoujścia aż po maleńkie Piaski to obszar bardzo różnorodny zarówno pod względem geograficznym, przyrodniczym, jak i kulturowym. Obejmuje część Polski, która z jednej strony ograniczona jest linią brzegową Bałtyku, a z drugiej sięga kilkanaście, a nawet kilkadziesiąt kilometrów w głąb lądu. Na Wybrzeżu znajdują się więc Żuławy Wiślane ze swoimi malowniczymi pejzażami, Mierzeja Helska, czyli piaszczysta kosa wbita w morskie wody, a także aglomeracja trójmiejska, Pobrzeże Kaszubskie oraz cała zachodnia część Pomorza z klifami wyspy Wolin i przyrodniczymi atrakcjami Pobrzeża Szczecińskiego. Wybrzeże to także okolice Zalewu Wiślanego, który zahacza o województwo warmińsko-mazurskie.

Przemierzając Wybrzeże, bez trudu można dostrzec jego różnorodność. Najniżej położone są Żuławy Wiślane, częściowo znajdujące się poniżej poziomu morza, nawet 2 m w głąb. Z kolei za najwyższe wzniesienie uznaje się Gosań (95 m n.p.m.), wzgórze na wyspie Wolin. Nad samym morzem występuje kilka typów wybrzeży: klifowe (np. Klif Orłowski lub klify na wyspie Wolin), mierzejowe (okolice przylądka Rozewie) oraz deltowe, które można podziwiać w rejonie ujścia Wisły. Unikatową nadmorską przyrodę chronią dwa parki narodowe – Słowiński we wschodniej części Wybrzeża oraz Woliński na zachodzie.

Krajobraz kulturowy polskiego wybrzeża także cechuje duża różnorodność. Gdańsk to miasto o bogatych tradycjach mieszczańskich, co doskonale widać m.in. w jego architekturze. Szczecin, stolica zachodniej części Pomorza, to miejsce, gdzie zachowały się pamiątki związane z jego niemiecką przeszłością, a okolice Słupska to tereny zamieszkiwane niegdyś przez Słowińców, prastary lud, o którym opowiada Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach.

▼ Plaża na
Półwyspie
Helskim

▲ Zabytkowy dom Millera na Wyspie Młyńskiej

Podróżując po wsiach i miasteczkach Pomorza, można zauważyć charakterystyczne domy, których biała elewacja poprzecinana jest ciemnymi, drewnianymi słupami. To klasyczne przykłady budownictwa szachulcowego z XVIII i XIX w., choć nie brak budynków bardziej wiekowych. Szczególnie dużo takich chałup, zabudowań gospodarczych, kościołów, szkół, a nawet dworów zachowało się w środkowej części Wybrzeża.

▼ Podstawowym składnikiem kuchni nadmorskiej są ryby

Równie ciekawe jest dziedzictwo kulinarne. Bezpośrednia bliskość Bałtyku, bogactwo lasów i łąk stanowiły od zawsze najlepsze źródło składników, z których powstawały proste, sycące i smaczne dania. W zależności od tego, w której części Wybrzeża siadano do stołu, można się było spodziewać różnych interpretacji popularnych w regionie dań. Kuchnia kociewska czy gdańska czerpie np. z tradycji niemieckiej, a im bardziej na zachód, tym częściej można doszukać się wpływów szwedzkich. Nadmorska kuchnia ma jednak wspólny mianownik: umiławanie ryb, warzyw oraz prostoty.

HISTORIA

Polskie wybrzeże Bałtyku było świadkiem wielu burzliwych wydarzeń. Dostęp do morza, atrakcyjny zarówno przyrodniczo, jak i strategicznie, w ciągu wieków był areną wielu walk i terenem krzyżowania się międzynarodowych interesów. Współcześnie ten właśnie skrawek Polski stał się ikoną walki o wolność.

Pierwsze grupy Słowian zasiedlały ziemie przylegające do Bałtyku pomiędzy Wisłą a Odrą, a także u ujścia Łaby, na terenie dzisiejszych Niemiec. Pomorzanie, jedno z największych plemion słowiańskich, przodkowie Kaszubów, zajmowali część przedodrzańską, a Połabianie obszar na zachód od Odry. Na wyspie Wolin z kolei mieszkali Wolinianie, uznawani za najsilniejsze i najwaleczniejsze plemię pomorskie. Za początki ich bytności uznaje się V w. n.e. Wówczas te tereny opuścili przybysze ze Skandynawii – Goci i inne ludy germańskie.

Pierwsi mieszkańcy budowali obwarowane podgrodzia, które z czasem stały się załazkiem późniejszych pomorskich miast – Gdańska, Kołobrzegu czy Szczecina.

Piastowie

Tereny nadmorskie, dające duże możliwości handlowe oraz umożliwiające kontakt z liczącymi się mocarstwami europejskimi, znalazły się w kręgu zainteresowań Mieszka I. W 955 r. przyłączył on do

▼
Średniowieczny
skansen
w Wolinie

▲ Zamek Książąt Pomorskich usytuowany na Wzgórzu Zamkowym w Szczecinie, historyczna siedziba rodu Gryfitów

▼ Bolesław III Krzywousty

swojego państwa Pomorze Nadwiślańskie z Gdańskiem, następnie Pomorze Środkowe z Kołobrzegiem, a w 967 r., czyli rok po chrzcie Polski, również Wolin. W 992 r. w dokumencie określającym granice państwa za panowania Mieszka I znalazło się również miasto Schinesgne, identyfikowane ze Szczecinem.

Za czasów Bolesława Chrobrego Pomorze Zachodnie uniezależniło się od Polski, a po śmierci władcy usamodzielniało się również Pomorze Wschodnie. Ponowne połączenie Pomorza z Polską było ambicją Bolesława Krzywoustego. W 1102 r. rozpoczął on szereg wypraw mających na celu zajęcie pomorskich ziem, rozwijających się i bogacących dzięki intratnym kontaktom handlowym. Do 1122 r. władcy udało się zmusić do uległości mieszkańców wszystkich ziem pomorskich, aż po Odrę i wyspę Rugię. Po krwawych walkach o Szczecin hołd polskiemu księciu złożył władca Pomorza Warcisław I. Piastowska Polska powróciła nad Bałtyk, jednak nie na długo.

Rozbicie dzielnicowe

Po śmierci Krzywoustego w 1138 r., na skutek wprowadzenia ustawy sukcesyjnej, rozpoczął się w dziejach Polski czas rozbicia dzielnicowego, który trwał niemalże dwa stulecia. Władzę na Pomorzu przejęła wówczas dynastia Gryfitów. Protoplastami rodu byli bracia Warcisław I, któremu Krzywousty nadał jako lenno całe Pomorze Zachodnie, oraz Racibor I, który przejął tron po śmierci brata w 1135 r. W 1181 r. Bogusław I, książę

pomorski, zmuszony był złożyć hołd cesarzowi Fryderykowi I, a już cztery lata później stał się lennikiem Danii. Germanizowane Pomorze Zachodnie osłabiło kontakty polityczne z Polską.

Za czasów rozbicia dzielnicowego rozpoczęła się też ekspansja Gdańska. W 1186 r. władcy Pomorza przyjęli chrzest. W tym samym czasie w mieście nad Motławą uroczyste podpisano akt fundacyjny opactwa Cystersów w Oliwie. Jego fundatorem był Sambor I, ówczesny namiestnik Pomorza Gdańskiego. Klasztor otrzymał wiele cennych przywilejów oraz kilka wsi, w tym Oliwę, dziś jedną z dzielnic Gdańska. Pod koniec XIII w. do zakonników należało już 50 wsi.

Bratankowie Sambora I, Świętopełk II oraz Sambor II, w 1216 r. dokonali kolejnego podziału księstwa. Pierwszy z nich objął część gdańską, a drugi lubiszewsko-święcką. Dekadę później książę Konrad Mazowiecki sprowadził do Polski Krzyżaków.

Krzyżacy

Pojawienie się zakonu krzyżackiego otworzyło w dziejach Pomorza zupełnie nowy rozdział. Otrzymawszy od księcia mazowieckiego m.in. ziemie chełmińską, rozpoczęli na ziemiach polskich ofensywę chrystianizacyjną oraz terytorialną. W rezultacie nad północną granicą Polski powstało jedno z najsilniejszych państw w ówczesnej Europie, zaborcze, odmienne etnicznie i kulturalnie, dążące do połączenia się z ziemiami niemieckimi. Pomorze Gdańskie zawsze pozostawało w ścisłym kręgu zainteresowań zakonu. W XIII w. klinem między Wielkopolską a Pomorze Zachodnie wbijała się Marchia Brandenburska. Gdy w 1308 r. margrabiowie Waldemar

▲ Pomorze
i Prusy do
1125 r.

▲ Otto IV

▲ Bitwa pod Grunwaldem (fragment obrazu Jana Matejki)

▼ Zamek w Malborku, wzniesiony w kilku etapach od 1280 r. do połowy XV w. przez zakon krzyżacki

oraz Otto IV dokonali zbrojnego najazdu na Gdańsk, Władysław Łokietek poprosił Krzyżaków o pomoc. Wówczas zakonnicy podstępem zajęli Gdańsk. 13 listopada 1308 r. miała miejsce tzw. rzeź gdańska – akt brutalnej

eksterminacji przeciwników zakonu, głównie rycerzy i mieszczan.

Z czasem zakon krzyżacki zajął również Pomorze Wschodnie, prowadząc intensywną politykę kolonizacyjną. Wdrożono jednolity podział administracyjny, oparty na komturstwach, wójtostwach i prokuratoriach. Kazimierz Wielki nie ustawał w dążeniach do przyłączenia tych ziem do granic Polski. W tym celu zdecydował się usynowić swego wnuka Każka Słupskiego, by mógł on przejąć po nim tron.

Schyłek krzyżackiej potęgi przyniósł dopiero początek XIV w. Wówczas to godność wielkiego mistrza zakonu objął Ulryk von Jungingen, który w 1409 r. rozpętał wojnę. 15 lipca 1410 r. doszło do słynnej bitwy pod Grunwaldem, jednak na mocy podpisanego w 1411 r. pokoju toruńskiego Pomorze nadal pozostało w rękach Krzyżaków. Dopiero wojna trzynastoletnia (1454–1466) oraz kolejny pokój toruński, podpisany 19 października 1466 r., zwrócił Królestwu Polskiemu Pomorze Gdańskie z Gdańskiem (jako Prusy Królewskie), a także ziemię chełmińską i ziemię michałowską. Polska uzyskała też Warmię i Powiśle z Żuławami, a w ich obrębie miasta pruskie, m.in. Malbork i Elbląg. Rozpoczął się złoty wiek Prus Królewskich. Prusy Zakonne w 1525 r. przekształciły się w Prusy Książęce pod władzą księcia Albrechta Hohenzollerna i złożyły hołd lenny Zygmuntowi Staremu.

XVII wiek

Pokrzyżackie tereny, zwane Prusami Królewskimi, zachowały autonomię prawną i ustrojową. Zostały podzielone na trzy województwa: pomorskie, chełmińskie i malborskie. Książęta zachodniopomorscy otrzymali lenno w postaci ziemi bytowskiej i lęborskiej. Pod koniec XV w. nastąpiła era rozkwitu pomorskiej gospodarki. Dzięki eksportowi bogaciły się duże miasta, na czele z Gdańskiem. Wśród mieszkańców popularność zdobywała w tamtym czasie religia luterńska, co powodowało niepokoje społeczne i zamieszki. W 1526 r. Zygmunt I wkroczył do Gdańska, opowiadając się po stronie katolicyzmu. Okres prosperity zakończył się wraz z nadejściem potopu szwedzkiego. Wojna ze Szwedami dokonała spustoszenia polskiej gospodarki i społeczeństwa. Podpisane w 1657 r. traktaty welawsko-bydgoskie przyniosły zerwanie zależności lennych pomiędzy Rzeczpospolitą a Prusami Książęcymi. Król Jan Kazimierz oddał wówczas ziemię lęborską i bytowską w ręce niemieckiej dynastii Hohenzollernów.

W 1637 r. zmarł Bogusław XIV, ostatni przedstawiciel dynastii Gryfitów rządzącej od wieków zachodnią częścią Pomorza. Na krótko przed śmiercią musiał znosić uciążliwości okupacji Pomorza Zachodniego przez wojska cesarskie Wallensteina, a później, nie mając szans na obronę, uznać protektorat Szwecji. Losy Pomorza Zachodniego zmieniła wojna trzydziestoletnia. W 1630 r. Szwedzi zajęli część Pomorza.

Bogusław XIV zmarł w 1637 r., nie mając żadnej realnej władzy w swoim państwie. Jego księstwo na mocy układów dynastycznych z Grimnitz, z 1529 r., miało przapaść Hohenzollernom. Traktat westfalski z 1648 r. sankcjonował przynależność Pomorza Szczecińskiego do Szwecji, a wschodnią część przejęli Hohenzollernowie z Brandenburgii.

▲ Gdański port w XVII w.

▲ Miniatura Zygmunta I Starego wykonana w warsztacie Lucasa Cranacha młodszego

▼ Żuraw – zabytkowy dźwig portowy i jedna z bram wodnych Gdańska

▲ Centralne
Muzeum Morskie
w Gdańsku

Rozbiory Polski

W 1701 r., w czasie wojny północnej, która była pokłosiem rywalizacji państw o ziemię nad Bałtykiem, elektor brandenburski Fryderyk stworzył nowe państwo z Brandenburgii i Prus Książęcych i koronował się na króla Prus. W XVIII w. coraz więcej terenów dzisiejszego Pomorza zaczęło trafiać we władanie Prus. W 1720 r. dołączył do nich Szczecin. W 1772 r., na skutek pierwszego rozbioru Polski, pruskie stało się również całe Pomorze Gdańskie, jednak bez Gdańska. Wcielono go rok później, podczas kolejnego rozbioru. W 1795 r. Rzeczpospolita zniknęła z mapy świata i rozpoczął się okres zaborów.

▼ Kamień
graniczny
Wolnego Miasta
Gdańska i Polski

Początek XIX w. to czas ekspansji Napoleona. Po zwycięskiej bitwie pod Jeną jego armia wkroczyła na tereny dawnej Rzeczpospolitej. W 1807 r., po długotrwałym oblężeniu Gdańska przez wojska napoleońskie, na mocy pokoju w Tylży powstało Wolne Miasto Gdańsk. Jednak samodzielne rządy miasta skończyły się w 1814 r. wraz z powrotem Prusaków.

W 1815 r. odbył się kongres wiedeński, który miał wprowadzić w Europie nowy ład terytorialny. Postanowiono na nim, że Prusy otrzymają tereny całego Pomorza Zachodniego, włączając je, wraz z Gdańskiem, do Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Aż do 1920 r. Pomorze znajdowało się pod panowaniem pruskim i niemieckim – od 1871 r. wchodziło w skład Cesarstwa Niemieckiego. Był to okres zastoju gospodarczego regionu, stagnacji żeglugi, upadku handlu, emigracji i przymusowej germanizacji. Znaczącą zmianę przyniosła pierwsza wojna światowa i ustalenia traktatu wersalskiego.

Odzyskanie niepodległości

Na mocy traktatu kończącego wojnę, podpisanego 28 czerwca 1919 r., wytyczono wiele granic międzypaństwowych w Europie i zaprowadzono nowy ład polityczny. Polska odzyskała wówczas znaczną część ziem zagarniętych przez Prusy. Gdańsk, po raz kolejny w historii, otrzymał status wolnego miasta pod protektorem Ligi Narodów. Przejmowanie ziem pomorskich rozpoczęło się na początku 1920 r. 10 lutego, gdy kierowana przez generała Józefa Hallera operacja pokojowego przejmwania Pomorza Wschodniego miała się ku końcowi, w Pucku odbyły się symboliczne zaślubiny Polski z Bałtykiem. II Rzeczpospolita uzyskała dostęp do morza na odcinku 147 km. Niemal jej połowę stanowił brzeg Półwyspu Helskiego.

Okres dwudziestolecia międzywojennego to czas z jednej strony znaczących przedsięwzięć cywilizacyjnych, takich jak rozwój Gdyni, budowy dróg i elektrowni, a z drugiej kryzysu ekonomicznego, wynikającego z odcięcia Pomorza od Gdańska, będącego naturalną stolicą regionu.

Druga wojna światowa

Pomorze i Wolne Miasto zostały włączone do III Rzeszy, mimo bohaterskiej obrony Westerplatte, gdańskiej Poczty Polskiej, Helu i Gdyni. Okupacja niemiecka stanowiła dla Pomorza ogromny cios. Ludność cywilna była masowo mordowana. Zginęło wtedy wielu przedstawicieli elity intelektualnej. Prowadzono masowe wysiedlenia, zaś dziesiątki tysięcy mężczyzn wcielono do Wehrmachtu, wpisując ich przymusowo na Niemiecką Listę Narodowośćową, tzw. Deutsche Volksliste. Wielu z nich nie wróciło już po wojnie do Gdańska. W 1945 r. zakończył się jeden z najkrwawszych konfliktów w dziejach świata. Na mocy ustaleń konferencji w Jałcie Polska otrzymała rekompensatę terytorialną, m.in. w postaci Pomorza Zachodniego, a konkretnie jego wschodniej części, a także Pomorza Wschodniego, z Gdańskiem włącznie.

▲ Pominik upamiętniający Zaślubiny Polski z morzem dokonane przez gen. Józefa Hallera

▼ Znak graniczny, określający przebieg granicy polsko-niemieckiej w latach 1919–1939, okolice Dębek

▲ Twierdza
Wisłoujście.
Oddział
Muzeum
Gdańska

Po wojnie

Po zakończeniu drugiej wojny światowej na ziemię odzyskane zaczęli przybywać polscy repatrianci, osiedlając się w miejscach opuszczonych przez ludność niemiecką. Rozpoczęli oni mozolną odbudowę Pomorza, zapisując nową kartę w jego historii. Mieszkańcy Pomorza wielokrotnie udowodnili swoją odwagę aktywnie sprzeciwiając się represyjnej rzeczywistości epoki PRL, choćby w czasie wydarzeń grudniowych w 1970 r. czy strajków w stoczni w 1980 r. To w Gdańsku powstała „Solidarność”, która otworzyła Polsce drogę do obalenia komunizmu. Choć czas transformacji ustrojowej był na Pomorzu okresem trudnym, śmiało można stwierdzić, że od czasu wstąpienia Polski w 2004 r. do Unii Europejskiej przed regionem otworzyły się nowe perspektywy. Dziś polskie wybrzeże Bałtyku jest prężnym ośrodkiem gospodarczym oraz regionem wyjątkowo popularnym wśród turystów.

▼ Molo
w Sopocie.
Widok na plac
Zdrojowy i plażę

GEOGRAFIA

Pas polskiego wybrzeża stanowi część Pobrzeża Południowobałtyckiego rozciągającego się przez terytorium trzech krajów: Niemiec, Polski i Rosji. Na terenie naszego kraju obejmuje on trzy makroregiony: Pobrzeże Szczecińskie, Koszalińskie i Gdańskie. Dzielą się one na mezoregiony. Od strony zachodniej znajduje się mezo-region wysp Uznam i Wolin oraz Zalew Szczeciński wraz z łączącymi go z otwartym morzem cieśninami Dziwną i Świną. Na wschód od Dziwny rozciąga się Wybrzeże Trzebiatowskie i Słowińskie, zaś okolice Trójmiasta i graniczące z nim powiaty znajdują się na Pobrzeżu Kaszubskim. Południowo-wschodnia część Zalewu Wiślanego to teren Wybrzeża Staropruskiego, zahaczającego o południowo-wschodnią część obwodu kaliningradzkiego.

Pas nizin nadmorskich kształtowany jest głównie przez wiatr i morskie fale, które, bombardując wysokie klify, powodują osuwanie się skał i cofanie się brzegu. Fale zgarniają też w głąb morza piasek, muł i skały, po czym wyrzucają je w miejscach bardziej płaskich, tworząc w ten sposób mierzeje. Z kolei wiatr usypuje z piasku wydmy, które potrafi przenosić na duże odległości.

Wzdłuż brzegu Bałtyku przebiega północna granica Polski o długości 439,74 km. Sama linia brzegowa natomiast jest znacznie dłuższa, bo ma około 770 km. Granica nie uwzględnia bowiem linii brzegowej zalewów: Szczecińskiego i Wiślanego oraz zatok: Puckiej i Gdańskiej. Od strony zachodniej linia brzegowa ma swój początek w Świnoujściu, a koniec w Piaskach, gdzie przebiega granica z obwodem kaliningradzkim.

Krajobraz północnej części Polski cechuje się dużą różnorodnością. Już sama południowa linia brzegowa Bałtyku, mimo iż jest słabiej rozwinięta niż północny jej odcinek, prezentuje się

▼ Zachód
słońca nad
Mierzeją Helską

▲ Klify w okolicy Orłowa

dość ciekawie. W rejonie ujścia Wisły występuje wybrzeże deltowe, z łachami i płyciznami, natomiast od przylądka Rozewie w kierunku wschodnim wybrzeże przyjmuje kształt i właściwości mierzei. Mierzeje, czyli powstające w wyniku działania prądów przybrzeżnych piaszczyste nasypy, odcinające fragment morza od reszty akwenu, są charakterystyczne dla polskiego wybrzeża Bałtyku. Mierzeja Wiśłana, Łebska czy Helska to tylko te najbardziej znane. Zupełnie inaczej wyglądają fragmenty plaż o charakterze klifowym. Strome, urwiste brzegi morza, nieustannie narażone na działanie fal, można podziwiać m.in. na południowym krańcu wyspy Wolin, w okolicach Trzęsacza, Rewala, Dębiny oraz Orłowa. Najwyższym klifem na polskim wybrzeżu jest Gosan leżący na wysokości 93,4 m n.p.m. Najbar-

▼ Słowiński Park Narodowy

dziej charakterystyczne dla Pomorza jest jednak wybrzeże wydmowe, które dominuje na blisko $\frac{2}{3}$ długości polskiej linii brzegowej. Wydmy, formowane przez północno-zachodnie wiatry, układają się nad poziomem plaż w równoległe szeregi, tworząc niezwykle, miejscami niemalże pustynny krajobraz. By móc je podziwiać, rzesze turystów przyjeżdżają do Słowińskiego Parku Narodowego, gdzie znajduje się największy pas wydmy w Europie. Tamtejsze piaskowe góry osiągnęły wysokość 30–40 m i, na skutek działania wiatru, potrafią przesunąć

się o kilkadziesiąt metrów w ciągu roku. Ta ich właściwość sprawiła, że nazwano je ruchomymi. Wydma Łącka, najchętniej odwiedzana przez turystów, w zależności od pory roku i nasilenia ruchów powietrza osiąga wysokość od 30 do 40 m. Nieco mniej znana, jednak równie piękna, jest Wydma Czołpińska. Na Mierzei Wiślanej z kolei znajduje się najwyższa stała wydma w Europie – Wielbłądzi Garb. Wznosi się on na wysokości 49,5 m n.p.m. i usytuowany jest w północno-wschodnim krańcu Krynicy Morskiej.

Szerokie, piaszczyste plaże to wizytówka polskiego wybrzeża. Mając na uwadze fakt, że piasek pokrywa zaledwie 30% plaż na naszym globie, można mówić o ewenemencie na skalę światową. Drobnny, biały piasek nadmorski składa się głównie z ziarenek kwarcu, wymieszanego z mułem, połamanymi muszlami i dużą ilością otoczków. Te ostatnie zostały przywleczone przez lodowiec, wycofujący się z Półwyspu Skandynawskiego 12 tys. lat temu. Ten sam lodowiec dał początek Morzu Bałtyickiemu. Najszersza piaszczysta plaża w Polsce znajduje się w Gdańsku-Stogach i ma aż 132 m szerokości. Nadbałtyckie łachy piachu słyną również z bursztynu, nie bez powodu nazywanego bałtyckim złotem. Najłatwiej można go znaleźć jesienią i wiosną w okresie najczęstszych sztormów. Szczególnie popularne wśród poszukiwaczy bursztynu są plaże Wyspy Sobieszewskiej, Mikoszewa, Ustki i Jantara.

Nie tylko błękit Bałtyku i biel piasku stanowią o wyjątkowości pejzażu Wybrzeża. To także liczne jeziora, klasyfikowane jako przybrzeżne, czyli powstałe na skutek całkowitego oddzielenia zatoki morskiej pasem mierzei. Na Wybrzeżu Słowińskim, ciągnącym się od Kołobrzegu aż po Karwień, znajdują się te najbardziej znane – Sarbsko, Jamno,

▲ Wydma Czołpińska

▼ Bursztyn – bałtyckie złoto

